

Vem får bli pappa och mamma?

Doro, Katharina och Adolf vid ankomsten till Arlanda flankerade av Stefan Käll, juridisk rådgivare och ordförande i STIL.

Svårigheter som man stöter på när man har ett omfattande funktionshinder och vill adoptera ett barn.

Med ett omfattande funktionshinder är man ofta tvungen att fundera längre inför viktiga beslut. Innan min fru och jag beslöt att skaffa barn försökte vi naturligtvis även föreställa oss hur vi skulle fördela den ökade arbetsbelastning som ett småbarn innebär. Jag ville ta min rättvisa andel och det skulle jag göra med hjälp av personlig assistans enligt STIL-modellen. På så sätt har STIL för oss varit en förutsättning för att skaffa barn, eftersom vi inte skulle ha gått vidare, om hela det praktiska arbetet skulle ha lastats på min fru.

Den andra förutsättningen var de förebilder vi hade för tanken att skaffa barn. Vi har ett antal goda vänner, främst i USA, med funktionshinder och som har barn, både biologiska och adopterade. Att följa dessa familjer under ett antal år övertygade oss i tron att vi också skulle kunna ge ett barn goda uppväxtförhållanden.

När vi inte kunde få ett biologiskt barn, hade vi inga problem med att välja adop-

Den 28 och 29 augusti hölls en konferens i Stockholm om rätten att vara förälder.

STIL och Handikappombudsmannen var värdar för varsin dag.

Här är Adolf Ratzkas anförande.

tion som ett alternativ. Vi sökte kommunens medgivande till adoption våren 1990. Det var hos sociala distriktsnämnden 1 i Stockholm. Vi fick vänta mycket länge på hemutredningen. Efter nästan ett år fick vi se det första utkastet, där det stod att jag inte kan ge den kroppsliga närheten och värmen som ett barn behöver. Efter min högljudda protest ändrade man formuleringen till:

"I de sökandes fall förmenas barnet till viss del den fysiska kontakten med den ene av föräldrarna"

När vi påbörjade hemutredningen begärde kommunen hos socialstyrelsens rättsliga råd, ett utlåtande om min lämplighet. Rådets svar består av 2 meningar. Jag citerar:

"AR är gravt rörelsehindrad samt har behov av andningsassistans/respirator under nätterna och även dagtid pga sviter efter polio. Styrelsen finner att AR av medicinska skäl ej är lämpad att mottaga adoptivbarn."

Socialtjänstens tjänsteutlåtande rekommenderade avslag och så blev det. Det var i november 1991. Vi överklagade till länsrätten. Vid rättegången hävdade kommunens jurist bl a att jag inte skulle kunna byta blöjor vilket skulle betyda att jag inte var lämplig som far.

VI VANN I LÄNSRÄTTEN

Vi vann i länsrätten. Kommunen överklagade till kammarrätten. Kammarrätten inhämtade två expertutlåtanden dels från en socialkonsulent från länsstyrelsen som var positiv, dels från en professor i barn- och ungdomspsykiatri som bl a skrev att vi var:

"ur psykologisk-social och psykiatrisk synpunkt välförberedda att vara föräldrar och i det avseendet snarast mera förberedda än blivande föräldrar i allmänhet".

Vi vann i kammarrätten och kommunen överklagade till Regeringsrätten. Regeringsrätten beslöt i mars 1993 att inte ta upp ärendet för prövning. Därmed fastslogs Kammarrättens dom och vi hade vunnit. Nu hade vi alltså ett medgivande men vi hade fortfarande inget barn.

NEGATIVA ADOPTIONSFÖRENINGAR

De flesta som adopterar i Sverige går med i en adoptionsförening som sedan letar jorden runt efter ett barn. Redan 1990 hade vi försökt bli medlemmar i Adoptionscentrum, en av dessa adoptionsföreningar. Där sa man redan vid första tele-

fonsamtalet att vi aldrig skulle kunna få ett barn genom dem pga mitt funktionshinder. Av en annan förening fick vi ett vänligt brev med samma innehåll.

Om man inte får hjälp av en adoptionsförening, kan man leta efter ett barn själv genom sk privatkontakter. Doro och jag har rest mycket, framförallt i Centralamerika och vi bad våra vänner där hjälpa oss.

TRÄFFADE KATHARINA

Ett medgivande gäller för ett land och för ett år och under detta år kunde våra vänner i Costa Rica inte hitta ett barn. Vi sökte alltså ett förnyande vilket brukar vara ett rutinärende. Icke i vårt fall. Kommunen avslog vår ansökan och därmed började hela processen från början. Återigen jagade kommunen oss upp till Regeringsrätten som återigen vägrade prövningsrätten och därmed hade vi vunnit en gång till. Det var i augusti 1994. I oktober åkte vi till Costa Rica. Jag hade fått ett erbjudande att vara gästprofessor i handikappfrågor på universitetet där. Samtidigt träffade vi Katharina som var 3 månader när vi fick ta hand om henne.

Vår erfarenhet pekar på en del brister i systemet:

KOMMUNENS KOMPETENS

De socialarbetare som gjorde hemutredningen hade uppenbara problem att hantera situationen: De talade mest med Doro. Jag fick anstränga mig för att påminna dem om att jag fanns till. De tittade nästan aldrig mig i ögonen. Uppenbarligen hade de aldrig umgåtts med personer med funktionshinder.

Samma sak gällde för sociala distriktsnämnden. När vi framförde vår sak vid deras sammanträde fick vi ingen ögonkontakt. Enbart ordföranden ställde några allmänna artiga frågor.

I en TV-intervju medgav ordföranden att det hade varit svårt och att ett sådant ärendet hade de aldrig varit med om. Därmed medgav han att socialnämndens ledamöter saknade kompetens att avgöra ärendet.

Som hjälp i sina bedömningar har socialtjänsten "Handboken för socialnämnder om internationella adoptioner" som är utgiven av NIA, Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor. Boken är vettig, men den tolkas av människor. Så står det

tex i boken att om ett par söker ett medgivande till adoption så måste båda orka. Detta tolkades av socialtjänsten så här:

För det första antar man automatiskt att de som har ett omfattande funktionshinder som jag, inte orkar mycket. Den slutsatsen drog man utifrån sina förutfattade meningar eftersom man aldrig frågade mig vad jag hade orkat med tidigare i mitt liv. Samtidigt antogs det automatiskt att Doro redan var fullt sysselsatt med att "ta hand om mig", trots att vi talade och skrev mycket om hur personlig assistans fungerar. Ett barn skulle hon inte orka med. STIL och personlig assistans fungerar, men det var för nytt för dem.

Under hemutredningen antydde det att Doro, som inte har något funktionshinder, inte skulle ha några problem, om hon skulle söka medgivande till adoption som ensamstående. Vi skulle alltså behöva skiljas. Den biten kränkte mig. Slutsatsen man måste dra är att samhällets representanter anser att jag inte duger som far – och ännu värre – att det är bättre för ett barn att växa upp utan far alls, än med mig. Jag kan alltså inte bidra med något alls, jag är tom till skada för ett barn!

MEDIKALISERING AV FUNKTIONSHINDRET

I offentliga sammanhang är man i Sverige mycket stolt över sitt miljörelaterade handikappbegrepp – ni vet, ett funktionshinder blir ett handikapp enbart om det finns attitydsmässiga eller fysiska hinder i omgivningen. Men i och med att kommunen begärde ett yttrande från socialstyrelsens rättsliga råd, blev mitt funktionshinder en sjukdom och därmed är vi minst 20 år tillbaka i tiden igen.

Rättsliga rådet får inte träffa de människor som de ska bedöma. Rådet har endast tillgång till sjukjournaler. Föräldraskap blir reducerat till en medicinsk företeelse trots att socialtjänstlagen hävdar den sk helhetssynen!

I MASSMÖRDARES SÄLLSKAP?

Den medicinska synen på funktionshinder kan leda till överraskande resultat: 1991 svarade rättsliga rådet på kommunens begäran att man fann mig ej lämplig av medicinska skäl. 1994 ställde Kammarrätten samma fråga till rättsliga rådet igen. Då fann rådet att det inte fanns några medicinska hinder för ett medgivande, eftersom mitt hälsotillstånd hade varit

oförändrat sedan det första utlåtandet. Alltså: 1991 var jag för sjuk för att vara far. 1994 tycker rättsliga rådet att jag är lämplig eftersom mitt hälsotillstånd är oförändrat. Man får fråga sig vilken intelligens regeringen avkräver rättsliga rådets ledamöter. I fjol fick rättsliga rådet ta ställning i frågan, om massmördaren Flink kan anses som sjuk. Man kan tänka sig hur hedrad jag känner mig över att figurera i samma sammanhang som en massmördare.

RÄTTSSÄKERHETEN

Rättsliga rådet gör endast rekommendationer. Som rekommendationer går de inte att överklaga. Kommunens praxis är att nästan alltid följa rådets utlåtande.

Vice ordföranden i sociala distriktsnämnden sa i en tidningsintervju att nämnden inte ska lämna medgivande vid den minsta tvekan om att placeringen är i adoptivbarnets bästa intresse. Detta öppnar direkt vägen för alla slags fördomar. Annars finns det i rättssammanhang principen "In dubio pro reo" – alltså: "om det finns tveksamhet, döms till den åklagades fördel".

Vice ordföranden sa också i pressen att jag var för avvikande för att kunna vara adoptivfar. Hon tycker alltså att endast de som motsvarar hennes bild av Medel-svensson får adoptera.

Den nuvarande ordningen lägger bevisbördan på mig. Kommunen behövde aldrig komma med bevis på sina lösa påståenden om varför jag inte skulle duga som adoptivfar. Vi la fram forskningsresultat från USA som visar att barn till fäder med funktionshinder inte skiljer sig i sin utveckling från andra barn. Kommunen valde att negligera dessa fakta och istället förlita sig på sina förutfattade meningar.

Här måste vi också nämna att vi hade ett enormt stöd av en erfaren och hängiven jurist i person av Stefan Käll. Det går inte att ensam försöka kämpa emot de massiva resurser som kommunen satt igång mot oss.

HUR KAN MAN FÖRBÄTTRA DEN NUVARANDE ORDNINGEN?

I all ödmjukhet ska erkännas att det inte är möjligt att konstruera ett helt rättvist system. Självklart skall inte alla som vill ha barn för den skull anses vara lämpliga

föräldrar.

Den förändring som vi vill se är att man ska ha möjligheten att välja bland flera olika organ eller institutioner som kan göra hemutredningen. Det är sekundärt om de är privata eller offentliga. Idag kan man visserligen välja bort en tjänsteman som man inte har bra kontakt med. Men det blir i alla fall någon från samma byrå, som sitter vid samma fikabord och det är naivt att underskatta lojaliteten bland arbetskolleger som gör att den andra bedömningen påverkas mycket av den första.

Vi vill se ett antal expertlag som reser land och rike runt och gör hemutredningar i de fall där de sökande begär att delta. Det ska vara lätt för de enskilda att välja det lag som man vill ha som utredare och att välja bort det lag som man inte har bra kontakt med.

SPECIALISERADE EXPERTLAG

Sådana expertlag skulle alltså speciali-

sera sig på just adoptionsansökningar av människor med funktionshinder. På det sättet skulle de möta många sökande och förvärva en mycket större personlig erfarenhet, jämförelseförmåga och kompetens som de flesta socialarbetare som arbetar med adoptioner och sällan stöter på personer med funktionshinder har.

Ett annat problem är att kommunen idag helt lagligt kan blockera en högre domstols beslut som vårt fall visar. Även om vi till sist fick rätt, så tog det tid, och ett adoptionsärende är ofta en tävlan mot tiden. Vi var 38 respektive 47 när vi började och hann bli 42 och 51 tills vi fick Katharina. Om kommunen hade lyckats förhålla ärendet ännu längre, skulle vi ha avstått själva pga åldern. Adoptionsärenden borde behandlas med högsta prioritet i domstolarna av just den anledningen.

Huvudproblemet med det nuvarande systemet är att en socionomutbildning eller en partitillhörighet i sig inte automatiskt

befriar en människa från sina fördomar. Alla har vi våra fördomar mot grupper som vi inte haft så mycket kontakt med. Framför allt om dessa grupper betraktas som avvikande, om det nu är invandrare, homosexuella eller människor med funktionshinder.

HAPPY END

Vi adopterade Katharina i Costa Rica enligt lagen där vilket tog 10 månader. Det blev klart i juni. Vi tre återvände från Costa Rica i mitten på augusti.

Katharina är så underbar att vi tycker att det har varit värt att vänta i fyra år just på henne. De fyra åren av osäkerhet, förnedring och förbistring är nästan bortglömda. Idag har vi annat att tänka på.

ADOLF RATZKA

